

Етнічна мозаїка України

Тема: «Кримські татари»

Інформаційна довідка

1. Історична частина
2. Статистична інформація
3. Історичні зв'язки кримців і українців
4. Ілюстрації

Автори:

1. Кадиров Ельвін Ескендерович, Координатор ГО «Земляцтво кримських татар», помічник голови меджлису кримських татар
2. Гульнара Абдуллаева, історик
3. Аметов Ельнур Сабрійович, експерт

1. Історична частина

Кримськотатарська нація формувалася протягом тисячоліть на території Кримського півострова, і, таким чином, є автохтонною.

В етногенезі кримських татар взяли участь таври, кіммерійці, скіфи, частково елліни з Мілета, сармати, булгари, готи, гуни, хазари, печеніги, кипчаки (половці), італійці, Адигеї (черкеси), ординці і ін. Протягом століть приходили в Крим народи асимілювалися з місцевим населенням.

До середини XIII століття Крим був завойований монголами і включений до складу держави Великої Орди (в історіографії відомої як Золота Орда). З цього ж часу в Криму поширюється етнонім «татари». Крим стає однією з провінцій Орди під назвою Джучиев улус. Їм керують намісники з роду Чингісхана. Внутрішня смута і політична нестабільність в Орді призводить до того, що Кримський улус, іменований місцевими жителями юртом, побажав стати самостійною державою.

В 1441/3 році до влади в Криму приходять Хаджі Гірай. З його ім'ям пов'язано утворення держави кримських татар Кримського ханства. В кінці свого довгого правління Хаджі Гірай, будучи прямим нащадком Чингісхана, стає не тільки правителем Криму, але всієї імперії чингисидов - Великої Орди. Його син Менглі Гірай в 1502 році остаточно встановив владу династії Гіраїв в Орді, і з цього часу в офіційних джерелах кримські хани називають себе: «Я, великий хан, великий падишах Великої Орди і Великого Юрта, Дешт-Кипчак і престольного Криму, і всіх ногаїв, і незліченних військ, і татів з тавгачами, і гірських черкесів, хай допоможе йому Аллах до Судного дня, від Їх величності ». І це далеко не повний почесне звання кримських володарів. Їх титул був набагато довший, він перераховував всі землі і народи, іншими словами, окреслював географію земель, над якими простягалася влада кримських ханів. На підтвердження цього європейські держави, в офіційних документах іменували кримських монархів не інакше як імператор, що власне і підтверджує - Гіра правили імперією Чингисидов. Велика Орда, більш відома в історіографії як Золота Орда, не розпалася, її центр перемістився до Криму.

Хани з династії Гіраїв були легітимні продовжувачі роду Чингісхана і їх влада поширювалася далеко за межі Північного Причорномор'я.

З перших днів утворення держави кримських татар були затверджена гербова емблема - тарах-тамга, яка і сьогодні прикрашає блакитний прапор кримських татар.

Можна сміливо назвати держава кримських татар демократичним. Так як більшу роль в державній раді - Дивані, грали представники чотирьох знатних родів, що з'явилися в Криму ще в ординський період. Династія Ширини, аргинів, бариня, мангітів становили кістяк кримськотатарської аристократії.

Внутрішня політика Кримського ханства була толерантна. Адже саме формування кримськотатарської нації з більш ніж 30 етносів передбачало початкову толерантність і віротерпимість до всіх народів, які проживають в Криму. Всі жителі незалежно від національної та конфесійної приналежності були підданими і перебували під захистом кримського хана. Їх права і свободи ніколи не були ущемлені. Глава держави щорічно з державної скарбниці, виділяв кошти на потреби християнських та іудейських храмів.

У 1768 року Кримське ханство в союзі з Османською державою вступило в довгу і затяжну війну з Російською імперією, формально завершилося в 1774 році підписанням Кучук-Кайнарджийського миру, згідно з яким, за наполяганням російської сторони, Крим був визнаний незалежною державою.

21 квітня 1777 року на ханство було обрано Шагін Гірай. Скориставшись зміною влади в Бахчисарай, Потьомкін віддає наказ оточити кримський півострів російськими кораблями з моря, замкнути порти і силою зброї змусити жителів півострова - кримських татар - скоритися Росії.

Свої дії він коментує як пряма вказівка нового кримського хана Шагін Гірая (про який останній навіть не підозрював). Все це робиться для того, щоб народ піддався на провокацію і підняв заколот проти свого хана. Повстання спалахнуло 2 жовтня 1777 року і було жорстоко придушене силою російської зброї.

Заколот став приводом ввести додаткові війська на півострів. Тільки за офіційними даними, загинуло 12 000 мирних жителів. В ході військових дій був зруйнований Акмесджит (Сімферополь), спалені Карасубазар (Білогірськ) і Кефе (Феодосія). Цей планомірний і цілеспрямований терор проходив під патронатом Григорія Потьомкіна.

У 1777 році з Криму під патронатом Потьомкіна депортується християнське населення - уруми і вірмени.

До квітня 1783 року на півострів були стягнуті додаткові російські війська і 8 квітня у всіх містах і великих населених пунктах був зачитаний маніфест про приєднання Криму до Росії. У Петербурзі не вважали за потрібне про те, що Маніфест був прийнятий незаконно, так як офіційного зречення останній кримський хан Шагін Гірай так і не підписав, а кримські татари відмовлялися приносити присягу російській імператриці. Крім того, це було очевидним порушенням Кучук-Кайнарджийського договору.

Після 1783 року в Криму та Північному Причорномор'ї почалася масова роздача земель колоністам з Росії, що тривала до середини XIX століття, це призвело до обезземелення корінного народу.

Процес Першої масової еміграції розпочався Одразу после анексії Криму Росією в 1783 году. А наймасштабнішою и найтрагічнішою за наслідками стала еміграція Кримська татар середини XIX століття: за офіційніми відомостями, тоді Крим залиша около 193 тисяч людей.

Кримська війна 1853-1856 рр. були одним з наймасштабніших Збройних конфліктів XIX ст., Який значний мірою визначили Майбутнього частку Європи. Грандіозніми були як склад держав-супротивниць (Російська імперія з одного боку, коаліція Британської, Французької, Османської імперій и Сардинського королівства - з іншого боку), так и географія воєнних Дій (від Кавказу и Криму до Балтійського и Баренцового морів).

Кримська війна значний погіршила становище татар. «Військове начальство, Чомусь Бачило в них ворожила елемент.

«По селах проводилися поголовні обшуки, и Варто Було найти у кого-небудь заіржавілі пашку або рушницю, Які Бог вість з якіх часів валялися, як Господарі цієї» оружия »Вже вважають тяжкими злочинця: закутий у кайдани, їх кидали у в'язницю и вісілалі з Криму у внутрішні губернії. Арешт були до того нерозбірліві, что между в'язнями трапляє 90-річні старці та малі діти. Які небезпечні, здавай б, були Злочинці у цьому віці, но й тих, хто ледве рухався, етапом відправлялі у заслання ».Ні, потрібне Було не Стільки заселення, скільки Виселення.

Ось что пишет Гольденберг про Крим XIX століття, что переживши масовий результат Виселення корінного народу, на зміну якому прийшла, в розумінні влади, «більш обдарована порода»: «виявило ... що НЕ Скрізь вода в Криму могла без шкідливих НАСЛІДКІВ вживатися прібульцями; а для роботи в Кримську степах, під палючімі Променя Південного сонця, БУВ Потрібний навик, Який МІГ віробітиса только з часом. Нарешті, Кримські лихоманки, з Якими зжився, звиклі до кліматичних особливо краю татарин, малі руйнівні Вплив на здоров'я голодних прібульців. Тоді только стало ясно, Якою великою булу для Криму, особливо для степової его части, Втрата Виселення татар ».

З Наступний еміграцій Найбільший масштаб мала еміграція 1889 року - тоді Крим вимушено покинули около 200 тисяч Кримська татар.

Період з 1905-го по 1917-й роки являв собою безперервний наростаючий процес боротьби, що переходить від гуманітарної до політичної. В революцію 1905 року в Криму було висунуто проблеми, що стосуються наділення кримських татар землею, завоювання політичних прав, створення сучасних навчальних закладів.

27 лютого 1917 в Криму був створений Кримський Мусульманський Ревком, який організував всенародні вибори по всьому Криму, і вже 25 березня відбувся Всекримський мусульманський з'їзд, на якому зібралися 1500 делегатів і 500 гостей. З'їзд обрав Тимчасовий кримсько-мусульманський виконавчий комітет (Мусісполком) з 50 членів, головою якого було обрано Номан Челебіджихан. Мусісполком отримав визнання Тимчасового уряду як єдиний повноважний і законний адміністративний орган, що представляє всіх кримських татар.

Після проведеної Мусісполкомом всекримської виборчої кампанії 26 листопада 1917 (9 грудня за новим стилем) в Бахчисараї в Ханському палаці був відкритий Курултай - Генеральна Асамблея, головний дорадчий, директивний і представницький орган.

Курултай затвердив Конституцію, в якій було сказано: «... Курултай вірить, що прийнята Конституція може забезпечити національні та політичні права нечисленних народів Криму тільки при народно-республіканської форми правління, тому Курултай приймає і проголошує принципи Народної республіки як основу національного існування татар». Курултай оголосив себе національним парламентом 1-го скликання. Парламент обрав з-поміж себе Кримську національну Директорію, головою якої був обраний Номан Челебіджихан.

5 грудня (за старим стилем) Кримська національна Директорія оголосила себе Кримським Національним Урядом, випустила відозву, в якому, звертаючись до всіх національностей Криму, закликала їх на спільну роботу. Таким чином, в 1917 році в Криму почали існувати кримськотатарський Парламент (Курултай) - законодавчий орган, і кримськотатарське Уряд (Директорія) - виконавчий орган.

Під час Громадянської війни в 1918 році Номан Челебіджихан був розстріляний, а інтереси кримських татар протягом Громадянської війни практично не враховувалися як білими, так і червоними.

Голод, червоний терор в Криму

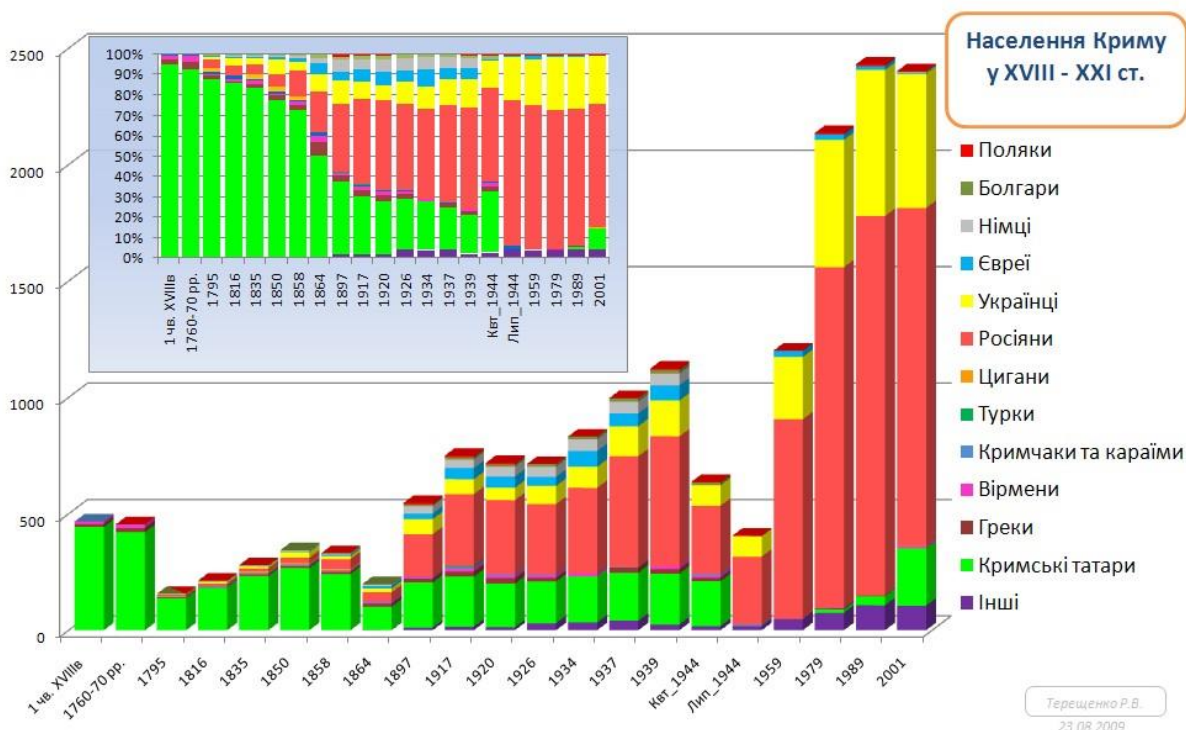
У 1921 році була створена Кримська АРСР у складі Української РСР. Державними мовами в ній були російська та кримськотатарська. Але слідом за коротким підйомом національного життя після створення республіки (відкриття національних шкіл, театру, випуск газет) пішли сталінські репресії 1937 року. Репресована була велика частина кримськотатарської інтелігенції.

З середини листопада 1941 по 12 травня 1944 року Крим був окупований німецькими військами.

18 травня 1944 році звинувачення у співпраці з окупантами кримські татари були депортовані з Криму. 67 ешелонів, битком набитих кримськими татарами, були відправлені в Середню Азію і на Урал. Після війни до них були направлені демобілізовані чоловіки. За даними Національного руху кримських татар було вислано 238500 чоловік, з яких діти і жінки становили 205900 осіб (86,4%). За період депортації і перші роки заслання кримськотатарський народ втратив 46,2% від загальної чисельності. Зароджується національний рух за повернення на батьківщину.

До 90-х років велика частина кримських татар повертається до Криму. За 20 років народ обжився, упорядкована мікрорайони компактного проживання кримських татар.

Внаслідок колоніальної політики, злочинів Кремля частка корінного кримськотатарського населення на своїй історичній Батьківщині за два століття скоротилась з близько 93% напередодні першої анексії 1783-го року до 12-15% на початку XXI століття у складі незалежної України.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Населення_Криму_у_18-21_ст.jpg

2014-2019

У 2014 році відкрилася ще одна сумна сторінка для корінного кримськотатарського народу - окупація півострова Росією, відкрита фаза якої почалась з захоплення в ніч на 27 лютого 2014 р. російськими військовими без розпізнавальних знаків будівель Верховної Ради АРК та Ради Міністрів АРК у Сімферополі. Проведений Російською Федерацією 16 березня в окупованому Криму фейковий "референдум" був невизнаний і засуджений міжнародним співтовариством. Зокрема, 27 березня Генеральна Асамблея ООН підтримала територіальну цілісність України, визнавши Крим і Севастополь її невід'ємними частинами.

Незаконна окупація Росією принесла в Крим і масові репресії, спрямовані переважно проти супротивників анексії. Особливо страждає корінний кримськотатарський народ, який чітко і послідовно підтримує територіальну цілісність України, красномовно висловивши свою позицію ще під час багатотисячного мітингу 26 лютого 2014 р., який не дозволив легітимізувати дії Росії прийняттям сепаратистського рішення Верховною Радою АРК. Першою жертвою окупації став 38-річний Решат Аметов, що 3 березня вийшов з протестом до будівлі Ради Міністрів.

Масові порушення прав людини не припиняються всі роки незаконної окупації. У доповіді Генерального Секретаря ООН “Положення в області прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна”, опублікованій влітку 2019 року, зафіксовані порушення, зокрема, прав на громадянство, на справедливий судовий розгляд, на життя, на свободу і безпеку, на фізичну і психічну недоторканність, свободи думки, совісті, переконань і релігії свободи думок та їх вільного вираження, свободи мирних зібрань і свободи асоціації, майнових прав, права на збереження самобутності, культури і традицій, права на освіту рідною мовою. Громадська організація КримСОС станом на лютий 2019 року зафіксувала наступні незаконні дії окупаційної влади в Криму:¹

А вже 27 березня 2019 р. Росія провела 26 обшуків і внаслідок них протиправно заарештувала 24 кримських татарина за абсурдними сфабрикованими звинуваченнями.

Переслідування саме корінного кримськотатарського народу ілюструється статистикою порушень, яку веде Кримськотатарський ресурсний центр. Наприклад, деякі з даних **за 2018** такі:²

- Зафіксовано 6 **жертв**, 4 з них – кримські татари. 1 людина зникла безвісти.
- Зафіксовано 92 **обшуки**, 75 з них – в будинках кримських татар.
- Зафіксовано 128 випадків **затримань**, 75 – по відношенню до кримських татар.
- Зафіксовано 152 випадки **допитів** (опитувань, «бесід»), 93 – з представниками кримськотатарського народу.

¹ <http://krymsos.com/reports/infografika/nezakonni-diyi-rosiyiskoyi-vladi-v-okupovanomu-krimu-berezen-2014-lyutii-2019/>

² <https://ctrcenter.org/uk/analytics/139-analiz-porushen-prav-lyudini-v-okupovanomu-krimu-za-2018-rik-stislo>

- Зафіксовано 208 випадків **арештів** і подовження терміну утримання під вартою, 146 випадків – відносно кримських татар.
- Зафіксовано 493 випадки **порушення права на справедливий суд**, 368 – по відношенню до кримських татар.
Це право неодноразово було порушено стосовно фігурантів:
  - «справи Хізб ут-Тахрір»;
  - «справи Веджіє Кашка»;
  - «справи 26 лютого»;
  - «справи українських диверсантів»;
  - «справи кримськотатарських підприємців»;
  - інших політв'язнів;
  - учасників поодиноких пікетів;
  - кримськотатарських та українських активістів.
- Зафіксовано 57 випадків **порушення права на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я**, 28 – по відношенню до кримських татар.
- **Право на мирні зібрання порушено 8 разів**, 6 випадків – по відношенню до кримських татар.
- Зафіксовано 50 випадків **незаконних етапувань**, 17 з них – по відношенню до кримських татар.
- Зафіксовано 2 випадки **вандалізму** на кримськотатарських кладовищах і мечетях. Окупаційна влада почала проведення «реставраційних робіт» Ханського палацу в Бахчисараї, що загрожують історичній та культурній автентичності пам'ятника кримськотатарського зодчества.

Як можна побачити зі статистики, переважна більшість порушень спрямована проти кримських татар, які становлять лише близько 12% населення півострову. Вони є частиною окупаційної політики з видавлювання корінного народу з окупованого Криму, спрямованої на знищення кримськотатарської ідентичності. Значним елементом такої політики є заборона представницького органу - Меджлісу кримськотатарського народу, яку Росія досі не знімає попри обов'язкове для виконання рішення Міжнародного Суду ООН від 19 квітня 2017 р.

В той же час, після Революції Гідності 2014 р., Україна почала враховувати законні права корінного кримськотатарського народу. Величезним кроком уперед стала Постанова Верховної Ради України "Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави" від 20.03.2014, якою Україна визнала корінний статус народу. Також згідно з нею Україна:

- гарантує збереження та розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримськотатарського народу як корінного народу України
- гарантує захист та реалізацію невід'ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної і незалежної Української Держави
- визнає Меджліс кримськотатарського народу, виконавчий орган Курултаю кримськотатарського народу, та Курултай як вищий представницький орган кримськотатарського народу

Верховна Рада України заявила також про свою підтримку Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. Іншою постановою від 12.11.2015 Україна визнала депортацію кримськотатарського народу 1944 р. геноцидом і встановила 18 травня Днем пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу.

2. Статистична інформація

Кількість кримських татар у Криму наразі складає близько 300-350 тис. Кількість кримських татар на материковій території України, яка до 2014 р. складала лише кілька тисяч, значно збільшилась з початком збройної агресії РФ, через яку з Крим покинули близько 25 тис. кримських татар.

Найбільшою є кримськотатарська діаспора в Туреччині. Також вона є в Румунії, Болгарії, Польщі, Литві, США та інших країнах.

Десятки тисяч кримських татар все ще залишаються в країнах Азії, в які відбулась депортація 1944 р.

Кримськотатарська мова - тюркська мова, що належить до кипчацько-половецької групи алтайської мовної сім'ї. До початку XX використовувала арабську абетку, потім латинську, а з 1939 - кирилицю. У 1990-х почалось відродження використання латинської абетки.

Кримськотатарська література починає свою історію з часів Золотої орди, набуває розквіту у період Кримського ханства і відроджується наприкінці XIX ст, зокрема завдяки Ісмаїлу Гаспринському.

Кримські татари сповідують Іслам суннітського толку.

Найважливішими святами кримських татар є два мусульманських свята: Свято розговіння (Ораза-байрам) і Свято жертвопринесення (Курбан-байрам).

Найважливішою збереженою пам'яткою кримськотатарської архітектури є Ханський палац у Бахчисараї - родова резиденція правителів Кримського ханства. Палац входить до складу Бахчисарайського історико-культурного заповідника. Зараз ця пам'ятка історії та культури всесвітнього значення, єдиний у світі зразок кримськотатарської палацової архітектури знаходиться під загрозою втрати автентичності та руйнації через дії російської окупаційної влади.

Зинджирли-медресе, засноване 1500 року Менглі Гераєм у Салачику біля Бахчисарая - це найстаріша збережена будівля навчального закладу в Україні, єдине вціліле за радянських часів історичне медресе Криму.

Кримськотатарський прапор - полотнище блакитного кольору із золотистою тамгою - родовим знаком Гераїв. Був затверджений на 1-му Курултаї кримських татар у 1917 році, і повторно на 2-му Курултаї кримськотатарського народу, що відбувся у червні 1991 року.

3.ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ КРИМЦІВ І УКРАЇНЦІВ

Спільні життєві прагнення кримських татар і українців обумовлені схожою системою відносин, таких, що виражалися широким самоврядуванням, повною релігійною свободою, схожою господарською структурою, спільністю поглядів щодо основних питань майнового та міжнародного права. Все це сприяло їх досить тісним зв'язкам.

Цікаво, що кримські степовики - ногайці, як правило, у більшості своїй володіли українською мовою, а в самому Криму добре розуміли мову сусіда. У свою чергу, козаки прекрасно знали кримськотатарську мову, про що говорять запозичення великої кількості тюркських слів в українській мові.

Запорозька Січ і Кримське ханство жили за своїми законами моралі, в яких було набагато більше точок дотику і навіть подібності, ніж прийнято вважати.

Запозичення українців у кримських татар відбувалося, наприклад, у галузі музичної культури. Від самого початку свого виникнення козацькі оркестри мали у своєму складі такі тюркські інструменти, як барабан, тулунбас, литаври, зурна (українська сурма). Не можна забувати і про етнопсихологічну близькість мешканців Січі і Кримського ханства, яким була притаманна однакова ментальність - воїнів. Тому і не дивно, що між кримцями і українцями нерідкісні були військові союзи і з кожним разом вони ставали тільки міцнішими.

- Військові союзи кримців і українців

- Перемог, які були здобуті на користь як українського козацтва, так і Кримської держави, було досить багато. Так, наприклад, один із перших випадків бойової співпраці відноситься до 1521 року. Саме тоді у поході кримського хана Мухаммеда Гірая І-го на Москву взяли участь козаки на чолі з козацьким старостою Євстахієм Дашкевичем.

У XVIII столітті відносини кримських татар і українців ще більше зміцніли. Зближувала спільна неприємність - північний сусід, який у 1775 році ліквідував Січ, і козаки були змушені великими групами переселятися на землі Кримського ханства.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І КРИМСЬКІ ХАНИ

Але найбільш яскравим і показовим прикладом взаємин Криму і Січі є, звичайно ж, Визвольна війна українського народу, початок якої офіційно поклала битва при Жовтих Водах.

Тоді ще чигиринський сотник Богдан Хмельницький, остаточно розірвавши відносини з поляками, у січні 1648 року тікає на острів Томаківка у Запорізькій Січі. Там він здобуває підтримку своїх земляків, які згодом і стали основою його війська. А вже навесні того ж року разом зі своїм старшим сином Тимофієм він вирушає у столицю Кримського ханства - Бахчисарай. Союз із кримськими татарами був тоді вкрай необхідний козакам.

- Беззастережна довіра Хмельницького кримському хану

- Тюрко-кримськотатарський світ Хмельницький знав із власного досвіду. І він був йому ближчим, на відміну від московського. У молодому віці він разом зі своїм батьком Михайлом Хмельницьким брав участь у Хотинській війні. Під час бою з турками під Цецорою у жовтні 1620 року його батько загинув, а сам він потрапив у полон до кримських татар. Там він вивчив мову і традиції і навіть став побратимом з орським мурзою Тугай-беєм, який згодом став його бойовим соратником.

- Зустріч Богдана Хмельницького з Іслам Гіраєм

- Добившись аудієнції Іслам Гірая III, Хмельницький просить у нього військової допомоги і заступництва для Січі. А натомість на час війни з поляками від імені запорожців приймає військовий васалітет Кримського ханства.

Османський історик XVII століття Мустафа Наїма наводить слова Хмельницького, сказані кримському ханові: "Бажаючи надалі вашого заступництва, ми будемо душею і тілом в союзі з вами служити успіху ісламської віри у триваючих війнах; з ляхами ж ми зовсім припинили всякі зв'язки. Ми просимо вас: візьміть у нас заложників і погодьтеся укласти з нами вищезазначений союз".

Хану нелегко було прийняти рішення на користь козаків і з'єднати кримськотатарську кінноту з запорізьким військом, бо саме у цей час Стамбул вимагав кримських аскерів для війни з Венецією. Але, мабуть, промова козацького лідера виявилася настільки переконливою, що Гірай все ж відмовив султану і погодився надати допомогу козакам.

- Співпраця українців і кримських татар обмежувалася не тільки військово-політичною сферою

- Окрім політичної і військової, зв'язки кримських татар і козаків Січі були і в економічній сфері. Наприклад, соляні озера Криму, які були ханською власністю, і весь прибуток від якої йшов у державну казну, годували і козаків Січі.

Кримська сіль користувалася попитом як у сусідів ханства, так і на європейському ринку. Козаки купували у кримських татар цей цінний продукт досить дешево, причому у кількостях, достатніх для реекспорту в

європейські держави. У мирні періоди - а вони траплялися набагато частіше, ніж військові конфлікти - за домовленістю з ханською адміністрацією і з дозволу самого кримського правителя козакам дозволялося займатися ловом риби в чорноморських лиманах і навіть у прибережних водах Азовського моря. Натомість козаки надавали кримським татарам можливість випасати табуни коней на українських землях. Кримські татари і козаки неодноразово надавали один одному допомогу у разі якоїсь біди - чи то стихійного лиха чи неврожаю.

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1936905-gulnara-abdulaeva-istorik-avtor-knig-pro-krimskie-hanstvo.html>

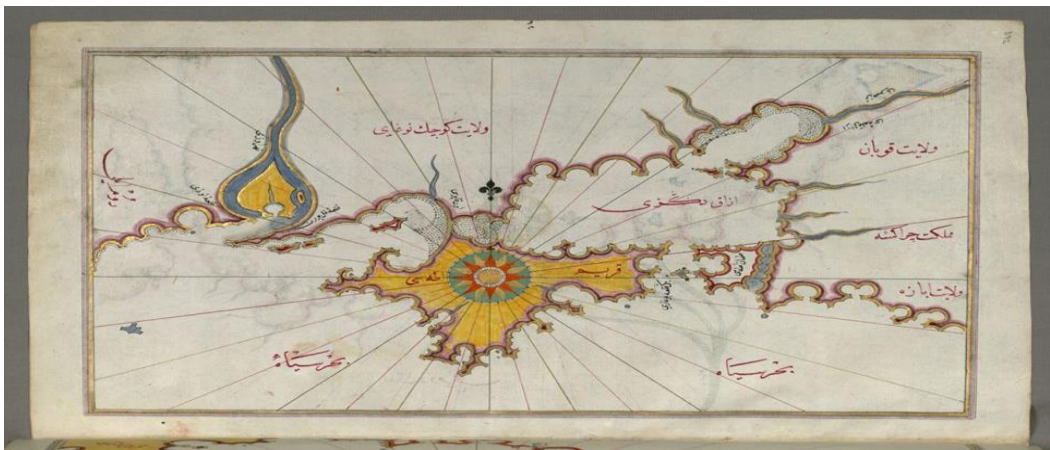
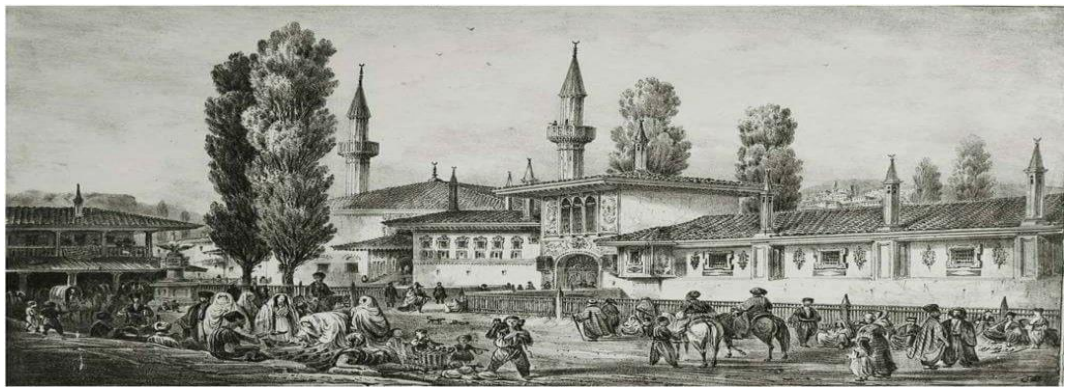
4.Ілюстрації

Кримське ханство.

— *Kırım Hanlığı Döneminde
Kullanılan Madeni Paralar* —

Кримське ханство в союзі з Османською державою вступило в довгу і затяжну війну з Російською імперією

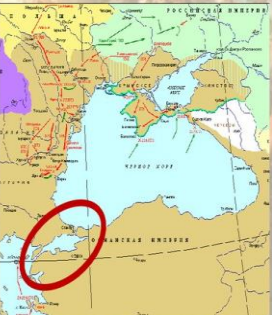

Борьба за выход в Черное море Русско-турецкая война 1768-1774 гг.

1774 г. - Кючук-Кайнарджийский мирный договор:

- Была провозглашена независимость Крымского ханства от Османской империи и от России.
- Россия присоединяет первые земли в Крыму — город Керчь и крепость Еникале, удерживая за собой ранее завоеванные форпосты на Чёрном море — Азов и Кинбурн.
- Крепость Очаков и её уезд остаются во владении Турции;
- Русские торговые корабли в турецких водах получают те же привилегии, что и французские и английские;
- За Россией признаётся право защиты и покровительства христиан в Дунайских княжествах;
- Россия получает право иметь свой флот на Чёрном море и право прохода через проливы Босфор и Дарданеллы

UNUTMADIQ UNUTMAUSAQMIZ UNUTTIRMAUSAQMIZ

★ КРЫМСКИЕ ТАТАРЫ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ ★

20 КРЫМСКИХ ТАТАР

24 раза представлялись
к званию Героя
Советского Союза
(четыре человека были
представлены дважды)

13 ЧЕЛОВЕК

Кавалеры орденов
II-III степеней

2 полных кавалера
Ордена славы

60 000

крымских татар
участвовало во Второй
мировой войне

из числа которых более

36 000

погибло

17 000

парней и девушек были
активистами партизанского
движения

127

крымскотатарских сел и деревень
сожжены и стерты с лица земли

20 000

крымских татар были
насиленно угнаны
фашистами в Германию

Количество наград
крымских татар
пропорционально
соответствует количеству
призывников, однако
представлен к высшим
наградам лишь каждый
четвертый

12 000

солдат и офицеров из числа
крымских татар вернулось с
фронта

Из них на Родину после
депортации вернулось не более
200-300 человек

